

December 2008

45ste JAARGANG

No. 3

NATZWEILER BERICHTEN

VAN DE

"STICHTING VRIENDENKRING VAN OUD-NATZWEILERS"

=====

BESTUUR

Voorzitter:

**P.A. Bouwense
Noordweg 47
4356 EB OOSTKAPELLE
Tel/fax: 0118-592398**

Secretaris:

**R. Schutrup
Burg. Wijnaendtslaan 15
3042 CA Rotterdam
Tel: 010 - 4622384**

Secretaris buitenland:

**Mr P.J.Ph. Dietz de Loos
Postbus 453
2240 AL WASSENAAR
Tel: 070 - 5129263**

Penningmeester:

**M.J. Vogelzang – de Loos
Eosstraat 5-3
1076 DK Amsterdam
Tel.: 020-6629822/Mob: 06-51803406
e-mail: marjolijn@swantech.nl**

Financieel adviseur:

**Rutger Bakels
Koningin Emmalaan 9b
1405 CJ Bussum
Tel: 035 - 6936733**

Giro Stichting 394148

Redactie:

**N. Planjer & M. de Loos
P/a Mient 42
2564 KP DEN HAAG
Tel: 070-3606796**

INDEX

	Pag.
1. Bestuur	1
2. Index	2
3. Van de Redactie	3
4. Mededelingen:	
a. bedankjes	5
b. familieberichten	5
c. overige	5
5. Ingekomen brieven	8
6. Natzweilerreis	9
7. Dan in de Elzas	12
8. Herdenkingsreis 2008 door Kevin Smeets	15
9. Herdenkingreis 2009	18
10. Jaarlijkse herdenkingsreis 2008 Amersfoort	19
11. Van de penningmeester	22
12. De Giroloterij	16
13. Slachtoffers Japanse zeetransporten	23
14. Uit de krant	27
15. Boekbespreking	28
16. Stichting Cogis	34
17. Colofon	35

VAN DE REDACTIE

De redactie wenst iedereen hele prettige kerstdagen en een heel gelukkig en gezond 2009!

Adreswijzigingen en nieuwe adressen:

Aernout Bakels

Hazelaarlaan 29
5056 XN BERKEL-ENSCHOT
E-mail: aernout@bakelsbv.nl

W.J. van der Burg

p/a Poort van Wijk
Groenewoudseweg 13
3945 BC Cothen

Nog steeds tasten wij in het duister omtrent het adres van **Abe Muhlbaum**.
Wie o wie kan ons helpen (het is NIET het adres dat in de adressenlijst staat).

Het juiste e-mail adres van **Marcel Smeets** is: mca.smeets@home.nl.

Wij hebben geen nieuwe adres van:

Familie Blank-Zuur

Wie heeft dit adres wel? Graag doorgeven aan Nicole Planjer,
nplanjer@hotmail.com.

Jan Reintjens

Hubert Smeetsstraat 20
6245 GA Eijsden
tel. 0434093133

Wies en Constant Jeukens-Reintjens

M.L.Kingstraat 43

6245 GH Eijsden

tel. 0434093431

E-mail wjeukens@hotmail.com

Vereniging Kinderen van Verzetsdeelnemers 1940-1945

Hans van Ekelenburg

secretariaat Rillandhoeve 30

3137 EJ Vlaardingen

Ricardo van Soest

Tuinfluit 13

3906 NP Veenendaal

Tel. 0318 515018

Mevr. C. Kramer -van Eck heeft een nieuw telefoonnummer: 023 574 1827

De redactie

MEDEDELINGEN:

a. bedankjes

Arie van Soest bedankt de Vriendenkring hartelijk voor de bloemen die hij heeft gekregen voor zijn 90ste verjaardag! Arie nog van harte!

Piet Bouwense gaat voor de kerst definitief naar huis. Dit bericht kreeg het bestuur van zijn zoon Lodewijk Bouwense. Hoewel Piet na zijn gebroken heup en operatie zeer waarschijnlijk niet meer kan lopen, wil hij liever thuis zijn dan in een verzorgingstehuis.

b. familieberichten

Op 8 juni 2008 overleed **Lie Kreuwels**, weduwe van Jean Arpots op 80-jarige leeftijd. Zij is begraven op de algemene begraafplaats Mariadorp in Eijsden. Namens de Vriendenkring wensen wij alle familieleden, vrienden en kennissen veel sterkte met het gemis van Lie.

Op 11 oktober 2008 overleed op 83-jarige leeftijd **Corrie Voerman**, weduwe van Sjaak de Rot. Namens de Vriendenkring van Oud-Natzweilers wenst de redactie familie en vrienden veel sterkte in deze moeilijke tijd.

Op 14 oktober 2008 overleed op 92-leeftijd **Hendrika Maria Peeters-Hartman**, weduwe van Wijnand Peeters. De Vriendenkring van Oud-Natzweilers en de redactie leven mee met familie en vrienden en wensen iedereen veel sterkte toe met het dragen van dit verlies.

Arie van Soest heeft zijn heup gebroken en ligt in het Lange Land Ziekenhuis in Zoetermeer. Voor informatie bel Gerda.

c. overige

Filmmaand in Nationaal Monument Kamp Vught: Sport en politiek

In november organiseerde Nationaal Monument Kamp Vught de jaarlijkse filmmaand, die ditmaal in het teken staat van sport en politiek. De films sluiten aan op de expositie 'The Games must go on...Olympische Spelen, politiek en mensenrechten' die tot 10 januari te zien is.

Op dinsdag 6 november is gestart met '**Das Wunder von Bern**' van Sönke Wortmann (2003). In de zomer van 1954 is de 11-jarige Duitse Matthias bezeten van het aankomende wereldkampioenschap voetbal in het Zwitserse Bern. De terugkeer van zijn vader Richard, die gevangen zat in Rusland, werpt een schaduw over het gezin. Gebroken door jarenlange gevangenschap kan de vader zich moeilijk aanpassen in het naoorlogse Duitsland. Het lukt Matthias om met zijn enthousiasme ook zijn vader te laten opbloeien. De overwinning van het Duitse team in 1954 staat bekend als het wonder van Bern. De finale was een aanmoediging na de donkere oorlogsjaren en brengt vader en zoon dichter bij elkaar. De film kreeg de publieksprijs op het Locarno Internationaal Film Festival.

In de documentaire '**One day in September**' (13 november) wordt stap voor stap de Palestijnse gijzelingsactie gereconstrueerd die ertoe leidde dat elf Israëliëse atleten tijdens de Olympische Spelen van 1972 om het leven kwamen. Regisseur Kevin MacDonald brengt het verhaal over München beklemmend dichtbij, met uniek historisch materiaal zoals een interview met gijzelnemer Jamal Al Gashey. Hoewel de afloop van de gijzelingsactie bekend is, is de film bijna spannend opgebouwd. De bizarre situatie in het Olympisch dorp, de ongecoördineerde actie van de Duitse overheid op het vliegveld en de totale verwarring worden in beeld gebracht door camerateams, die alles van dichtbij konden volgen. 'One day in September' kreeg een Oscar als beste documentaire in 2000 en is volgens de Kijkwijzer geschikt vanaf 16 jaar.

De derde film is '**Buenos Aires 1977**', een thriller van Adrián Caetano (2006, 16+) op 20 november. In de jaren zeventig ontvoerde, martelde en vermoordde de militaire junta in Argentinië dertigduizend landgenoten. Deze film vertelt het waargebeurde verhaal van voetballer Claudio Tamuburrini. Huurlingen kidnappen de doelman, die terecht komt in de hel van een gevangenenkamp. Vier maanden lang wordt hij gemarteld; vlak voor zijn executie besluit hij om te ontsnappen. Er zijn slechts twee uitbraken bekend uit een dergelijk geheime gevangenis. Het is de ironie van de geschiedenis dat Tamburrini kon ontsnappen toen zijn bewakers naar het voetbal keken. Deze nagelbijter was in 2006 genomineerd voor de Gouden Palm in Cannes.

De filmmaand wordt afgesloten met de klassieke thriller '**Marathon Man**' (John Schlesinger, 1976) op 27 november. Dustin Hoffman vertolkt de rol van Babe Leyv, een briljante New Yorkse wetenschapper in spé, die zich voorbereidt op zijn eerste marathon. Hij raakt via zijn broer Doc (Roy Schneider) in gevaarlijke intriges verzeild. Ongewild maakt Babe kennis met de voortvluchtige nazi-kamparts Szell (Laurence Olivier), die diamanten, zijn buit van de oorlog komt

ophalen in New York. Berucht is de tandartsscène, maar suggestie is de troef van deze film, die geschikt is vanaf 16 jaar.

Het museum is geopend vanaf 19.00 uur; de film begint om 20.00 uur met een korte inleiding. De binnenexpositie over de geschiedenis van kamp Vught en de expositie 'The Games must go on...' is te bezichtigen. De entree is € 5,00 of € 15,00 voor een passe-partout (4 films voor 3).

Met CP/CKV/Student/Vriend van NM Kamp Vught is de entree € 3,00 per film (€ 9,00 passe-partout). Reserveren kan via www.nmkampvught.nl of (073) 656 67 64.

Nationaal Monument Kamp Vught, Lunettenlaan 600, Vught, www.nmkampvught.nl, Aanvang: 20.00 uur: 19.00 uur open. Reserveren: (073) 656 67 64 of zie www.nmkampvught.nl. Per film € 5,00/€ 3,00 Vriend/student/Cultuurkaart. Passe-partout (4 films voor 3) is € 15,00/ € 9,00.

Auschwitz herdenking op 25 januari 2009 in het Wertheimpark in Amsterdam. Burgemeester van Amsterdam, de heer J. Cohen, zal een kort herdenkingswoord spreken. De plechtigheid begint om 10.00 uur. Geïnteresseerden kunnen vóór 12 januari contact opnemen met het Nederlands Auschwitz Comité, info@auschwitz.nl.

INGEKOMEN BRIEVEN

Van het Koninklijke Huis kregen wij het volgende bericht:

“Tijdens de jaarlijkse herdenking in Frankrijk van Oud-Natzweilers en familie mocht Hare Majesteit de Koningin een kaart ontvangen met hun aller handtekeningen.

In de hoop dat zij kunnen terugzien op een gedenkwaardige reis, wil ik u vragen hen namens de Koningin veel dank te zeggen voor deze vriendelijke geste.

De Particulier Secretaris van Hare Majesteit de Koningin

A.M. Leendertse-Venekamp”

NATZWEILERREIS: 12-16 SEPTEMBER 2008

September 2008 naar Natzweiler. Nacht und Nebel revisited

Op vrijdag vertrokken een aantal oud-kampgenoten met familie en bekenden richting de Elzas. Onderweg naar de eerste tussenstop Eysden was het regenachtig en de top van de ouwe trouwe zender Lopik was niet eens meer zichtbaar door de laaghangende bewolking. In de Connexxion bus reden ook 3 van de 4 militairen mee die het Ministerie van Defensie welwillend ter beschikking had gesteld. Onder leiding van 2^e luitenant Dirk Jan Driezen van de 110 Transportcompagnie uit Stroe zorgden korporaal 1 Neijenhuis en soldaat 1 Matruty voor de ceremoniële begeleiding en de veiligheid van de in totaal 54 deelnemers aan de jaarlijkse herinneringstocht.

Het eerste uur van de tocht verliep voorspoedig. Echter, bij Eindhoven is al een paar jaar een grote bouwplaats (bouw van een nieuw knooppunt van snelwegen) en hier kwam onze bus in een file terecht. De meesten van ons hebben waarschijnlijk nog nooit zoveel stilstaande en kruipende vrachtwagens bij elkaar gezien. Ook bleek een truck slachtafval verloren te hebben en uiteindelijk hadden we 2 uur vertraging. Pas om circa half twee waren we in Eysden, waar een stuk of 12 passagiers in de bus erbij kwamen. O.a. de families Smeets, .. en Jeukers. Na een kunststukje smalle Eysdense straatjes rijden door de buschauffeur werd er gepauzeerd bij het plaatselijke kasteel. De, om 7 uur 's morgens uit Doetinchem vertrokken, bus en berijder moesten hun verplichte en verdiende rust nemen.

Na deze stop opgeluisterd met heerlijke, nog warme vlaai en koffie, verliep de reis ondanks de regen voorspoedig. Na nog een stop in Frankrijk voor sanitaire zaken en fourage kwamen we uiteindelijk 2 uur later dan de geplande 18uur aan bij hotel Fischhutte. Daar stonden Marjolijn de Loos en de andere autorijders ons al vol ongeduld op te wachten. Een hartelijk welkom volgde. Tijdens het diner met o.a. smakelijke, verse zelfgemaakte zuurkool, werden de nieuwkomers voorgesteld en naadloos opgenomen in wat je wel de Nederlandse Natzweiler familie zou kunnen noemen. Daarna niet te laat naar bed, want de volgende dag had een vol programma, met 2 bezoeken aan het kamp en de kransleggingen.

Die zaterdag zou een grauwe zeer natte dag worden, alleen 's morgens vroeg was het even droog. Wel was het tot de avond windstil maar daarnaen toch, 25 graden, blauwe lucht en lentegeur, dat past niet bij voormalig kamp Natzweiler/Struthof, een plaats die onvoorstelbare ellende, verdriet en moed, maar ook de ultieme kameraadschap in zich verenigt. Daar past regen en mist beter bij. En dat was er ruim voldoende die zaterdag en bezoekers die

huiverden en nat en koud werden.

Na de kransleggingen en de ceremonie bij het monument in vocale aanwezigheid van de hoornblazer R. van Balen van de Mariniers werden bij de muur met de gedenkstenen de kransen gelegd. Er na was er nog gelegenheid om het kamp te bekijken en het museum in de barak beneden.

Toen volgde een lunch in het nabijgelegen dorp Natzwiller waarbij ook de Franse genodigden aanwezig waren. De Nederlandse militaire attachee hield er ook een toespraak. Deze warme Franse maaltijd was sfeervol en onderhoudend. Nog immer in de gestaag vallende regen, ging het daarna in de namiddag terug naar het hotel.

Na de avondmaaltijd, het was inmiddels donker, vertrokken we opnieuw naar het kamp voor de fakkeltocht. Er was alom bewondering voor de buschauffeur, die het grote voertuig beheerst over de smalle bergwegen stuurde. Opeens gejoel voorin en de bus kwam abrupt tot stilstand. De weg was even geblokkeerd door een familie wilde zwijnen die de weg overstak.... Bij het kamp gekomen bleek er naast de regen nu ook een flinke wind opgestoken. Onderweg, lopend naar het monument kostte het alle moeite de kampgenoten, paraplu's en kleding in goede staat te houden. De ceremonie bij het monument was sinister. De fakkels wilden in deze *nacht und nebel* omstandigheden niet branden en de vlam bij het monument waaide keer op keer uit. Al met al was het wel zeer sfeervol en indrukwekkend.

De volgende dag, zondag, was het eindelijk droog geworden. In de ochtend vertrokken we weer naar het kamp voor een bezoek aan o.a. het nieuwe museum. Dat ligt boven de plaats waar in 1943 de *Kartoffelkeller* is gebouwd en gedeeltelijk onder de grond dus en er omheen. Het is modern en sfeervol en in voornamelijk natuursteen uitgevoerd. De Fransen hebben beslist niet op een Franc gekeken bij de bouw. Na een uitgebreide bezichtiging reed de bus verder naar de steengroeve op de berg. Onvoorstelbaar dat, waar we nu op de weg liepen overal met mensenhanden graniet was weggehaald. Ook hier was weer de grote inzet en toewijding van onze militaire begeleiders zichtbaar. 3x de groeve in (door de modder) voor een stukje graniet als herinnering, geen enkel probleem!

Op weg naar het restaurant voor de lunch in Le Nid de Cigogne in Mutzig werd het gebouwtje bezocht, waar zich o.a. de voormalige gaskamer bevond. Nog altijd een sinistere omgeving, versterkt door de opmerkingen van Velo, kennelijk de enige overlevende die daar in 1943/44 als elektricien is geweest. Na de goede Franse warme lunch keerden we naar de hotels terug en was men in de namiddag vrij om uit te rusten, of te wandelen in de mooie omgeving van Fischhutte. 's Avonds was al weer het laatste diner. Traditioneel de gelegenheid om de vaak ongelooflijke inzet van de organisatoren te

memoreren. Onder andere Marjolijn de Loos, arts Mieke Smits (al 12 maal Natzweiler in 14 jaar!), de militairen en “onze” buschauffeur werden bedankt en kregen een attentie. Ook de medewerkers en staf van hotel Fischhutte werden bedankt voor hun bijzondere gastvrijheid.

Op maandagochtend 15 september vertrokken we weer naar Utrecht. Na een voorspoedige reis, weer via Eysden, gingen we tegen de avond uit elkaar. Het was een bijzondere, imponerende ervaring, waarbij opviel hoe soepel *firsttimers* als ondergetekende in de, wat je de Natzweiler familie zou kunnen noemen, werden opgenomen.

Ricardo van Soest (1947)

Note van de redactie: Ricardo heeft meer interessante foto's gemaakt. Wie geïnteresseerd is, kan deze opvragen bij de redactie: nplanjer@hotmail.com

DAN IN DE ELZAS

Een lange email van onze vriend Dan Dougherty, soldaat van het Zevende Amerikaanse Leger, dat in het voorjaar van 1945 Zuid-Duitsland veroverde, en daarbij en passant de concentratiekampen Flossenbürg en Dachau bevrijdde.

Dan heeft zich nog lange jaren voor zijn strijdmakkers ingezet, als redacteur van het orgaan *Second Platoon* van de Rainbow Division veteranenclub. Zijn redactionele werk eindigde toen het blad bij gebrek aan kopij moest worden opgeheven, maar de vriendenband met de Rainbow veteranen houdt hij onverminderd in stand.

Dit jaar ging hij terug naar de Elzas, naar de plek waar zijn regiment de zwaarste verliezen van de hele oorlog heeft geleden.

“Dit najaar heb ik een reis naar Frankrijk gemaakt; twee weken logeerde ik in het idyllische stadje Niederbronn, en mijn gastvrouw was Lise Pommois. Lise is een gepensioneerd lerares Engels en kenner bij uitstek van de oorlogshandelingen in de Elzas en Lotharingen.

Reden van dit bezoek was dat Frankrijk dit jaar de negentigste verjaardag herdenkt van het einde van de Eerste Wereldoorlog. In een aantal plaatsen in de regio Maas-Argonne, waar in de oorlog zwaar is gevochten, wordt dit feit gevierd met toespraken, uitvoeringen, tentoonstellingen en concerten. Speciaal eerbetoon was er voor een Amerikaanse soldaat die hier in de Eerste Wereldoorlog sneuvelde en begraven ligt op het Amerikaanse ereveld Romagne.

Deze oorlogsheld was mijn oom Francis Dougherty, peetoom van mijn broer. Als vertegenwoordiger van de familie heb ik, samen met mijn neef John Knowles Dougherty zijn graf bezocht.

Oom Francis, in 1917 afgestudeerd op de militaire academie West Point; was commandant van een bataljon van de 3^e Divisie. Op 15 oktober 1918 sneuvelde hij; maar het bericht van zijn dood kwam pas na de wapenstilstand in 1919. Zijn ouders treurden om de dood van een zoon die het leven moest laten in een wat zij noemden nutteloze oorlog. Daarin stonden zij niet alleen; veel mensen in het Midden Westen waren deze mening eveneens toegedaan. Mijn ouders waren lid van het *America First Committee*. Mijn zeer conservatieve moeder was in de jaren 1940-41 lid van de organisatie *Women for Peace*, Vrouwen voor Vrede.

Maar alles werd anders, toen Francis' broer Ralph het leven liet bij het Japanse bombardement op Pearl Harbor.

Lise Pommois heeft mij meegenomen naar tal van interessante historische plaatsen in de Elzas. Het meest ontroerend, schokkend zelfs, was het bezoek

aan het beruchte concentratiekamp Natzweiler-Struthof. Het ligt in de Vogezes, westelijk van Straatsburg; in de oorlog het enige Nazikamp op Franse grondgebied.

Evenals Mauthausen en Gross Rosen is Natzweiler speciaal gebouwd in de nabijheid van een steengroeve, waar stenen werden gehakt ten behoeve van de grootscheepse bouwplannen van het Derde Rijk.

Lise heeft een nauwgezette studie van het kamp gemaakt en dat maakte haar rondleiding tot een buitengewone ervaring.

Hoe indrukwekkend en beangstigend het kamp vandaag nog is, voor mij was het tot op zekere hoogte een ontzuisterende ervaring. Toen wij Dachau binnenkwamen vonden wij daar achtduizend uitgeteerde lijken. In Natzweiler niets van dit alles. Dat komt omdat in het najaar van 1944, bij de nadering van het Amerikaanse 7^e legercorps, het kamp in zijn geheel is geëvacueerd.

Ik ken een Nederlander die het kamp heeft overleefd en mij vertelde wat hij daar heeft meegemaakt. Hoe slecht Dachau ook was; alles dat na Natzweiler kwam zou een verbetering zijn, en zijn kansen op overleven vergroten.

En natuurlijk hebben we deze dagen veel gedenktekens gezien voor de gevallen in beide Wereldoorlogen. Zoals *Le Mémorial d'Alsace Moselle* te Schirmeck, een kamp waar mensen werden opgesloten om te worden heropgevoed.

Verder bezochten wij de begraafplaats van Niederbronn waar 15.413 Duitse soldaten liggen begraven, telkens vier in een graf. Met grote aandacht hebben wij de teksten op de grafstenen gelezen.

Op dit kerkhof lagen ook verscheidene SS-ers. Een van hen was Obersturmführer Dieckmann, gesneuveld op 16 maart 1945. Dat was precies de dag dat wij als Rainbow Divisie voor het eerst de Duitse grens overstaken. Hij ligt daar, samen met drie soldaten van de Wehrmacht in één graf, en een van die drie is een onbekende soldaat.

De begraafplaats ligt niet ver van de Duitse grens en er komt veel bezoek van familie van de doden. Op de herdenkingsdag was het er erg druk met Duitsers die de plechtigheid kwamen bijwonen. Maar familieleden van SS-ers waren daar niet bij. Die kwamen een dag eerder.

Ik moest daarbij denken aan de tijd dat de Duitse bondskanselier Helmut Kohl president Reagan uitnodigde voor een herdenkingsdienst op het ereveld te Bitburg in West Duitsland. Leiders van de Joodse gemeenschap in de US maanden Reagan niet te gaan, omdat daar tussen de Duitse soldaten ook veel SS-ers begraven lagen. Maar Kohl was Reagans goede vriend en hij ging toch.

In het kleine stadje Reichshoffen, waar begin 1945 een zware veldslag is gevoerd, staat een monument met de namen van doden van twee oorlogen. Tien man gesneuveld in het Franse leger, 68 man in de Duitse Wehrmacht, bijna allemaal aan het Oostfront, zeven Joodse inwoners vergast in Auschwitz, dertien burgers omgekomen tijdens de gevechtshandelingen.

Lise vertelde mij dat de Elzasser mannen van het geboortjaar 1926 geen enkele kans hadden, zonder uitzondering werden zij ingelijfd bij de SS.

Degenen die werden gepakt bij een poging naar Zwitserland te ontkomen werden gefusilleerd. Hun familieleden verdwenen in het concentratiekamp.

Ik heb aan deze reis een groot gevoel van grote deelneming met de Elzassers overgehouden, die telkens maar weer moesten wisselen van nationaliteit en taal, in 1870, 1918, 1940 en 1945.

Nog steeds speelt de taal een grote rol in de Elzas; bij de herdenkingsdiensten werden liederen gezongen zowel in het Frans als in het Duits.

Oorlogen, nog steeds! Obama noch McCain weten wanneer er een einde zal komen aan de oorlog in Irak; beiden vinden dat er meer troepen naar Afghanistan moeten (en na de geringste provocatie ook naar Pakistan), en allebei willen ze Georgië en Oekraïne in de NATO. Een einde aan het wapengekletter is voorlopig nog niet in zicht!

En als je wilt weten hoe ik nu over Amerika denk, surf dan eens naar www.antiwar.com en lees wat daar over dat onderwerp te lezen is!

Dan Dougherty”

NATZWEILERREIS door Kevin Smeets

DAG I

Voor de meeste mensen begon de reis in Utrecht. Wij konden ons laten ophalen in Eijsden. De bus die al om 10 uur 's morgens vertrok uit Utrecht, had helaas voor de mensen die in Utrecht vertrokken al heel snel vertraging, waardoor de bus dus ook met aanzienlijke vertraging aan kwam in Eijsden. Eindelijk vertrokken we toen naar Frankrijk. En dan kom je er toch achter dat het best een eind rijden is. We zouden eigenlijk rond 18.00 uur in Frankrijk bij het hotel Fischshutte moeten arriveren, maar door de vertraging werd dit 20.00 uur. Daar aangekomen moesten we allemaal snel naar onze kamers, om de koffers daar te zetten, want beneden zaten de andere mensen, die met eigen vervoer waren gekomen te wachten op ons. Nadat Marjolein een verkorte versie van de toespraak had gehouden, konden we lekker genieten van een heerlijk avondeten. Na het eten vertrok bijna iedereen naar boven. De meesten waren toch wel moe geworden van deze lange reis. En de komende de dag moesten we allemaal vroeg op.

DAG II

De volgende dag wordt iedereen langzaam wakker. Nog maar net bijgekomen van de dag erna. Er stond ons namelijk een druk programma te wachten. Maar eerst mochten we weer genieten van een heerlijk ontbijt. Nadat iedereen klaar was met ontbijten, verzamelden we bij de bus, want deze stond op het punt te vertrekken naar het kamp Natzwiller "Struthof" voor de herdenking. Eenmaal onderweg hadden we het geluk niet met ons mee: het regende pijpenstelen. Gelukkig hadden daar een aantal mensen op gerekend en hadden paraplu's meegenomen. Na een korte uitleg van Marjolein wat allemaal de bedoeling was, gingen we het kamp binnen, op naar het grote monument. Voorop de militairen en de vandaaldrager (Marcel Smeets), daarna gevolgd door de kleinzonen en de rest van mensen die de herdenking bijwoonden. En als laatste kwamen de oud-kampgevangen. Eenmaal aangekomen bij het monument, werd er twee minuten stilte gehouden. Toen deze twee minuten voorbij waren, mochten de kleinzonen de krans neerleggen bij het monument. Voor sommige mensen was dit een hele nieuwe indrukwekkende ervaring, vooral omdat dit voor een aantal de eerste keer was dat zij bij deze herdenking betrokken waren. Toen de eerste krans was gelegd bij het grote monument, liepen wij verder het kamp in. Aangekomen bij het volgende monument, mochten alle kleindochters een krans leggen. Toen de tweede krans gelegd was, liepen we helemaal naar beneden naar het monument waar alle oud - kampgevangen bloemen legden. Hier hielden we ook weer twee minuten stilte.

Tijdens deze in totaal vier minuten stilte ging je nadenken wat zich hier allemaal heeft afgespeeld en dan kom je maar toch één conclusie: het moet hier echt verschrikkelijk zijn geweest voor de mensen die hier gevangen hebben gezeten. Toen alle kransen waren gelegd, mochten we nog even rondkijken bij de barakken. Ook hier kreeg je weer dingen te zien, die je liever niet wilde zien. Eenmaal aangekomen bij de bus, vertrokken we naar de gaskamer die bij het kamp hoorde. Ook dit was zeer indrukwekkend en ook hier weer sta je stil bij wat zich heeft afgespeeld. Toen iedereen weer in de bus zat, vertrok de bus naar restaurant Metzger. Hier kon iedereen weer genieten van een zogenoemde lichte lunch. Nou ik kan je zeggen het was alles behalve een lichte lunch. Maar ik moet zeggen het was allemaal fantastisch verzorgd. Doordat het programma een beetje uitgelopen was, mede door het slechte weer, gingen we vandaag niet meer naar de steengroeve, maar rechtstreeks naar het hotel Fischshutte. 's Avonds was het alweer tijd voor het avondeten, nou en ik kan je zeggen na "de lichte lunch" van 's middags was er niet veel meer plaats over voor dit diner. Ondanks dat heeft iedereen genoten van het fantastisch lekkere diner. Toen iedereen klaar was met eten, verzamelden we weer bij de bus, want deze vertrok naar het kamp voor de fakkelwacht. Eenmaal onderweg zagen we dat het weer van 's morgens niet echt verbeterd was, sterker nog het was harder gaan waaien, harder gaan regenen. Door dit slechte weer ging de fakkelwacht helaas niet door. We gingen dus voor de verkochte herdenking bij het grote monument. In het midden van het monument stond de wake. Iedereen kreeg de kans om bij de wake te gaan staan en weer stil te staan bij de dingen die zich hier hebben afgespeeld. Toen iedereen geweest was, werd de vlam van de wake uitgemaakt door Jaap van Mesdag. Ook dit was voor velen een indrukwekkende ervaring. Langzaam liepen we terug naar de bus, waar we konden opwarmen. Eenmaal bij het hotel aangekomen wisselden we met elkaar in de bar onze ervaringen uit en maakten we verder kennis. Rond een uur of half twaalf vertrokken de meesten naar hun kamers om te gaan slapen. Het was een dag om nooit te vergeten.

Dag III

's Morgens wordt iedereen langzamer wakker. Want het was immers een vermoeiende dag gisteren. Na het ontbijt gaan we naar het museum dat bij het kamp ligt. Toen we daar aan kwamen hadden we in ieder geval meer geluk met het weer. Het is was wel vrij koud, maar gelukkig droog. Eenmaal binnen in het museum kregen we de vrijheid om overal te gaan kijken, ieder voor zich. Wij gingen als eerste naar de kelder, de zogeheten aardappelkelder, waar kampgevangenen moesten werken. Hier hingen allerlei fotocollages op volgorde van gebeurtenis. Terwijl wij langs deze collages liepen samen met Jan

Smeets, vertelde Jan over de gebeurtenissen. Het is eigenlijk niet te geloven dat de mensen die dit allemaal meegemaakt hebben, hier nog over kunnen vertellen. Ik kan het me dan ook niet voorstellen hoe de kampgevangenen zich voelen als ze hier weer rondlopen. Ik vind het in ieder geval een hele prestaties dat ze hier nog naar toe komen en dan ook nog hierover kunnen vertellen. Ook dit was weer een hele ervaring die ik nooit zal vergeten. Toen we eenmaal klaar waren in het museum gingen we Inaar een restaurant voor de lunch. Ook hier was het allemaal weer perfect geregeld, net als alle andere dagen. Toen we klaar waren met lunchen, hadden nog een vrije middag. Wij besloten met een aantal mensen te gaan wandelen naar de ruïne boven op de berg. Het leukste van de wandeling was dat Japie van Mesdag meeging. Ik vind het geweldig om te zien, dat een man van 86 jaar nog zo goed ter been is. Hij is dan ook helemaal mee naar boven gegaan. En voor de mensen die het niet geloven, we hebben er foto's van gemaakt. Toen we eenmaal boven aankwamen, hebben we nog wat rondgekeken bij de ruïne. Toen het weer tijd was vertrokken we op de weg terug naar het hotel. Eenmaal klaar met het eten, gingen de meesten naar de bar, om daar verder te gaan. Er werd veel gepraat onderling, maar nog belangrijker was, dat het gezellig was. En het ging dan ook tot in de late uurtjes door.

DAG IV

's Morgens werd weer iedereen langzaam wakker, van een iets minder vermoeiende dag, maar wel een zeer lange dag. Langzaam ging iedereen naar het ontbijt. En ik moet mijn complimenten geven aan de mensen van het hotel. Zij hebben ons goed verzorgd in de dagen dat we daar waren. Toen het eenmaal tijd was om te verzamelen bij de bus om te vertrekken, was het tijd voor afscheid te nemen van de mensen die met eigen vervoer waren gekomen. Eenmaal vertrokken, en nog maar net zittend in de bus werd al snel duidelijk dat het toch wel een vermoeiend weekend. De meeste mensen deden dan ook een oogje dicht. Sommige mensen die nog wakker waren, keken naar de films die opgezet waren. 's Middags zijn we gestopt voor de lunch, die het hotel ook voor ons verzorgd had. Nadat iedereen klaar was, vertrokken we verder naar Nederland. Eenmaal aangekomen in Eijsden was het tijd om afscheid te nemen. Rest ons alleen nog één ding te zeggen en dat is: Zien we elkaar volgend jaar weer??

Kevin Smeets

HERDENKINGSREIS 10 – 14 SEPTEMBER 2009

In 2009 is het 65 jaar geleden dat de oud-gevangenen, jullie dus, op transport gingen verder Duitsland in, naar o.a. Dachau.

Aangezien Natzweiler nooit bevrijd is en er weinig aandacht voor is, willen wij daar nu meer aandacht aan geven.

Wij zijn druk bezig met plannen maken. Een ding staat al vast. De reis wordt met 1 dag verlengd. De reisdag zal donderdag 10 september worden, de terugreis is zoals gewoonlijk maandag.

Schrijf deze datum NU AL in de agenda !!!

Ook zullen wij medio maart 2009 de inschrijvingen moeten krijgen. Dit alles hangt samen met de reservering van de hotels.

Wij willen de andere buitenlandse vriendenkringen benaderen met de vraag of zij zich willen aansluiten.

Op vrijdag proberen wij een programma in Straatsburg te organiseren. Kortom, er zijn heel veel ideeën.

Nogmaals, mocht je nu reeds weten mee te gaan meldt het dan direct, per brief, telefoon of mail bij:

Marjolijn Vogelzang-de Loos
Eosstraat 5-3h
1076 DK Amsterdam
Te.: 020-6629822
Mob.: 06-61803406
e-mail: marjolijn@swantech.nl

JAARLIJKSE HERDENKING NOVEMBER 2008

Op een mistige november ochtend kwamen de oud-Natzweilers, familie en vrienden weer bijeen in Restaurant De Soester Duinen voor hun jaarlijkse herdenking. Het was een hartelijk weerzien. Het fotoboek van de afgelopen reis werd direct ter hand genomen. Ook was er een laptop waar foto's op werden getoond. Maar al snel, toen iedereen eindelijk na wat file leed gearriveerd was, ging het naar de bus en richting Kamp Amersfoort. Het ontvangst comité stond al op ons te wachten. Er werd kennis gemaakt met de nieuwe directeur van Kamp Amersfoort, Maurits Nibbering. In een stille tocht gingen wij alle richting De Stenen Man. Ook dit jaar kregen wij weer muzikale begeleiding aangeboden door het Nederlands leger. Roelof Schutrup sprak een korte rede uit. Hij vond in een van de oude N-berichten een gedicht geschreven door **Nico Wijnen**.

DURCHGANGSLAGER

Het Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort heeft een maximale bezetting gekend van een vierduizend gevangenen en heeft in het totaal ruim vijf-en-dertig-duizend gevangenen geteld

Durchgangslager, jawohl!

Een voortdurend doorgaan
naar de diepte der kampen
de dood
de dood op vele wijzen

Hoevelen heb ik heen zien gaan
zijn voor en na mij heengegaan

Ik zag er Titus Brandsma, een heilige
tussen twee rijen bedden op een kist staan
sprekend over Nederlandse lijdensmystiek

Zij hebben hem afgemaakt
in Dachau
trappen, slaan, een injectie

Ook Jan Romein, die gelukkig teruggekomen is,
sprak staande op zo'n kistje over Grotius
- zeg maar Huig de Groot -
zeker, de man van de boekenkist Loevestein
maar Jan sprak over Grotius en zijn visioen het volkenrecht

verder hoogleraren Schoenmaker en Mekel – Professor Gruis –
beiden voor het vuurpeloton gevallen

Maar ook waren daar Klaas de banketbakker,
Jan de grondwerker, Cor een goede lithograaf
Fred, een voortreffelijk electromonteur
Wim, die havenarbeider met zijn grillige galgenhumor
Max de lompensorteerder:
“nooit gedacht dat ik nog eens in mijn eigen handel gekleed zou gaan”

Hoevelen heb ik heen zien gaan
zijn voor en na mij heengegaan

Achtergebleven enkelen
afgeranseld en doodgebloed in de Rozentuin
hangend in het prikkeldraad
het snelle schot vanaf de Postenkette

Het Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort
heeft een maximale bezetting gekend
van een vierduizend gevangenen
en heeft in het totaal
ruim vijf-en-dertig-duizend gevangenen geteld

Uit: De warme bakker van de liefde, gedichtenbundel van Nico Wijnen, 1982

Na afloop werden wij uitgenodigd een kopje koffie te drinken in de
ontvangstruimte. Daar konden wij een foto reportage zien door Ton van Vliet
over kamp Natzweiler. Hij maakte deze foto's 25 jaar geleden toen hij op
huwelijksreis was in de Elzas! Het zijn prachtige zwart-wit foto's
Daarna sprak Maurits Nibbering ons toe. Hij liet een geluidsfragment horen
behorende bij de presentatie van het boek over Pim Boellaard waarin deze
geïnterviewd werd voor een Amerikaanse zender. Daarna volgde het eerste

deel uit een zeer recent verschenen film over Kamp Amersfoort. Deze eerste getuige was, hoe toevallig, Jaap van Mesdag.

Zoals altijd is er bij dit soort bijeenkomsten sprake van een programma en tijdsdruk. Met veel aandringen gingen wij allen uiteindelijk naar de bus die ons weer veilig terugbracht naar het beginpunt, restaurant de Soester Duinen. Daar wachtte ons een lunch. Roelof kon nog nieuws vertellen over een aantal thuisblijvers. Arie van Soest kreeg eindelijk bloemen vanwege zijn 90ste verjaardag.

Rond 15.00 uur gingen wij allen weer richting huis.

Er is een mooie reportage foto's gemaakt van deze herdenking door Ton van Vliet. Wij zullen deze op de een of andere manier publiceren/ tonen. Het format van de Natzweilerberichten is hiervoor niet geschikt.

foto

VAN DE PENNINGMEESTER

Op gironummer: 394148 kunt u uw bijdrage overmaken. De Vriendenkring is u bij voorbaat heel erkentelijk.

GIROLOTERIJ

De activiteiten van de Stichting Vriendenkring van Oud-Natzweilers, waaronder de uitgave van dit blad, worden mede mogelijk gemaakt door de opbrengsten uit de Giroloterij en de Bankloterij.

Uw deelname aan de Giro- en of Bankloterij wordt daarom van harte aanbevolen.

HERDENKING VAN DE SLACHTOFFERS VAN DE JAPANESE ZEETRANSPORTEN IN ZUID-OOST AZIE 1942 - 1945

Toen Hans, mijn echtgenoot, mij in augustus vroeg mee te willen gaan naar de herdenking van de slachtoffers van de Japanse zeetransporten heb ik uiteraard toegestemd. Hans is vernoemd naar de oom die bij deze transporten om kwam.

Voor mij was het de eerste keer in Bronbeek te zijn.

De reden dat ik hierover schrijf is de toespraak door Heiko Roelfsema, een kleinzoon van een slachtoffer op de Junyo Maru. Dezelfde boot waar ook de oom van Hans op zat. Deze toespraak heeft mij enorm gegrepen en aan het denken gezet. Juist nu, nu er geruchten op gaan dat de Tweede Wereld Oorlog met pensioen dreigt te gaan. Het is waar dat diegenen die deze oorlog meegemaakt hebben er bijna niet meer zijn. Maar er zijn nog wel kinderen EN kleinkinderen die de naweën van deze tijd ook met zich meedragen. Ook zijn er kinderen en kleinkinderen die toch graag dingen willen weten. Vooral al diegenen die er nog zijn en die het moeilijk vinden hun verhaal te vertellen publiceert ik de toespraak van Heiko Roelfsema.

Marjolijn Vogelzang-de Loos

Rede uitgesproken bij de Herdenking van de Slachtoffers van de Japanse Zeetransporten in Zuid-Oost Azië 1942-1945 Bronbeek, 28 augustus 2008

Dames en heren,

Hoe herdenk je zonder een verhaal? Hoe herdenk ik een mens, hoe herdenk ik één man, wiens naam ik al 53 jaar draag, maar waarvan ik het verhaal niet ken? Hoe moet ik dat doen, Adriaan van Dis? Twee jaar geleden tijdens de Nationale Herdenking in Den Haag droeg je ons op om de familieverhalen uit Indië door te vertellen, zoals jij dat deed aan de hand van de fotoalbums en de verhalen van je toen 96-jarige moeder en de herinneringen van je vader die de tragedie van de *Junyo Maru* had overleefd. Maar hoe moet ik dat doen, als er geen albums en verhalen zijn? Hoe herdenk ik een man, **Heiko Roelf Roelfsema**, als die wél is omgekomen op de *Junyo Maru*, zonder dat ik zijn verhaal ken?

Natuurlijk weet ik een paar van die nuchtere feiten. Veel meer dan losse flarden zijn het niet. Dat hij mijn grootvader was, en dat ik naar hem genoemd ben, Heiko Roelf Roelfsema. Dat hij sinds 1911 onderwijzer was in Dokkum, Groningen, Sneek en Frederiksoord. Dat hij zich in 1918 verloofde met mijn grootmoeder, Fredrikje Ellerbroek, eveneens onderwijzeres. Haar trouwde in 1919. Dat hij in 1927 werd benoemd tot Hoofd der Neutrale Europese Lagere School te Djokjakarta en nog datzelfde jaar met een zwangere vrouw en twee kinderen daar naartoe vertrok. Dat hij in 1932 leraar Duits en Frans aan de Mulo in Djokja werd. Dat hij in 1936 zijn 25-jarig jubileum in het onderwijs vierde, waarvan de familie in Nederland één foto ontving. Dat hij een vriendelijke maar ook strenge man was en soms van een *practical joke* hield. Dat hij *Odd Fellow* was en dus vrijzinnig dacht en maatschappelijk betrokken was. Dat hij zich in 1941, zonder enige militaire ervaring, als stadswacht in Djokja meldde en als zodanig ingedeeld werd als sergeant 1^e klasse van het KNIL. En daarom in 1942 als krijgsgevangene door de Japanners werd geïnterneerd. En dat hij op 18 september 1944, 53 jaar oud, in de golven van de Indische Oceaan is verdronken, samen met 5800 andere mannen, toen de *Junyo Maru* op weg naar *Pakan Baroe* werd getorpedeerd.

Hoe kan ik van deze flarden een verhaal maken, ik die zijn naam draag, ik die hem nooit ontmoet heb, ik die *nu* 53 jaar ben, even oud als hij geworden is? En dan niet het verhaal over de verschrikkingen van de kampen en over de laatste dagen van een *Hellship*, nee, dat verhaal kennen we in detail en woorden daarover blijven tekortschieten; maar het verhaal dat vertelt wie mijn Opa Heiko werkelijk was; dat vertelt waar hij van hield, hoe hij dacht en zich gedroeg; dat vertelt of ik op hem leek?

Hoe zou *zij* mij hebben kunnen helpen, mijn grootmoeder, die met twee kinderen en een klein koffertje met wat lijfgoed uit Nederlands-Indië repatrieerde, 40 kg woog toen ze uit het *Ambarawakamp* vrijkwam, in Nederland overnieuw moest beginnen, met niks? Wat moet het haar een pijn hebben gedaan om later steeds maar weer mijn naam te horen, "Heiko", want dat was immers ook de naam van haar nooit teruggevonden geliefde? Waarom zou ze over mijn Opa vertellen, dat doet alleen maar pijn. Misschien heeft ze wel gedacht: het is achter de rug, laten we het vergeten, vooral vooruitkijken. Of misschien: wat moet die jongen met dit vreselijke verhaal? "Maar, Oma, ik vroeg niet naar dat vreselijke verhaal, ik vroeg naar dat *andere*, jouw lieve verhaal over mijn Opa". Maar het lukte haar niet; ze heeft tot haar dood in 1978 gezwegen.

Hoe zou *hij* mij hebben kunnen helpen, haar oudste zoon Roelf, mijn vader,

die in 1937, 17 jaar oud, zijn ouderlijk gezin in Djokjakarta verliet en naar Nederland vertrok, om daar de school af te maken en te studeren? Maar door de oorlog die hier in Nederland uitbrak, moest onderduiken en daardoor tot 1946 zijn familie niet meer terugzag. En pas toen vernam dat zijn vader was omgekomen. En dus kon ik hem wel vragen naar verhalen over mijn Opa, maar na 1937 wist hij zelf niets meer.

Hoe zouden *zij* mij hebben kunnen helpen, de andere twee kinderen van mijn Opa, zijn dochter Fré en zijn jongste zoon Geert, toen 17 en 14 jaar oud, die samen met mijn oma in 1942 vanuit Djokja geïnterneerd werden, geslagen, uitgehongerd werden en geveld waren door chronische dysenterie? Toen *zij* vier jaar later teruggekeerd waren in Holland, hadden ook zij besloten, zo zou later blijken, om gedurende hun verdere leven over die ervaringen te zwijgen. En zo zwegen zij ook over hun vader, mijn Opa.

Hoe zouden zij allen mij hebben kunnen helpen? Vanaf mijn puberteit ben ik op zoek geweest naar het verhaal van mijn Opa. Een verhaal dat mij duidelijk kon maken dat een leven dat zo gruwelijk eindigde toch waard was geweest om geleefd te worden. Maar zijn geliefden zwegen. Er was alleen die ene foto. *En*, die verlovingsring van mijn Oma met erin gegraveerd "Heiko, 1918", het enige tastbare van haar man dat ze door de kampjaren heen had kunnen bewaren en altijd droeg. Zestig jaar lang.

Even kreeg ik hoop, in 2005. Hoop, dank zij een pijnlijk bericht. Ik hoorde dat mijn tante Fré, de enige die nog steeds over die laatste jaren van mijn Opa kon vertellen, terminaal ziek was geworden. Ik bezocht haar zo veel als ik kon. Op een dag zei ze monter, na een licht herstel, "Heiko, wil je morgen terugkomen, ik ben nu te moe, dan zal ik je het verhaal vertellen waarnaar je al zo lang verlangt". Opgetogen reed ik naar huis en kon 's-nachts niet slapen. Die volgende morgen, heel vroeg, belde de verpleeghuisarts om te vertellen dat mijn tante die nacht een beroerte had gehad en in coma lag. Ik heb een week naast haar sterfbed gezeten, wachtend; ze stierf zonder woorden.

Hoe zouden al die naasten van mijn Opa mij hebben kunnen helpen? U hoorde mijn vraag.

En dan is mijn antwoord toch, zonder enig verwijt en in grote genegenheid: **door wél te vertellen**. Niet zozeer over de verschrikkingen, maar over de echtgenoot, de vader, de geliefde Heiko zelf, zodat niet alleen ik, maar al zijn nakomelingen die dat wensten, een beeld hadden kunnen vormen over hem van wie zij afstammen. Zodat zij een verhaal zouden hebben gehad om mee te leven en om door te vertellen.

En toch ben ik vandaag blij omdat ik, deze week, opnieuw een paar fragmenten van dat verhaal heb gekregen. Mijn vader is hier; zoals elk jaar samen met mij. “Vader, wat moet er allemaal nu door je heen gaan?”
Volgende maand, dames en heren, u hoort het goed, op 18 september, *18 september*, exact 64 jaar na de torpedering van de *Junyo Maru*, is mijn vader jarig, wordt hij 87 jaar.

En in de afgelopen weken, waarin ik mij op deze toespraak voorbereidde, heb ik daar natuurlijk met hem over gepraat. En tot mijn grote vreugde haalde hij uit een oude map een paar brieven van zijn moeder, zus en broer uit 1945 en 1946 tevoorschijn, brieven die mij onbekend waren, en waarin in ieder geval een paar feiten over die laatste periode in Djokjakarta en de kampen stonden beschreven. Ik mocht ze lezen. Flinterdun papier. De inhoud heeft mij diep geraakt.

Maar het blijven fragmenten. Het verhaal blijft incompleet. Pijnlijk incompleet. Zoals al die verhalen van al die velen waarvan het leven is getorpedeerd. Die velen die wij nu herdenken. En die wij alleen kunnen herdenken door hun verhalen te vertellen en te blijven vertellen, hoe onvolledig ook. Ook al heb je eigenlijk alleen maar vragen.

Daarom ben ik vandaag toch verheugd en vereerd dat de BEGO, mevrouw Cochius, mij de gelegenheid bood om hier, na die 53 jaar, een verhaal te vertellen dat er niet was. Een verhaal vol vragen. Een verhaal dat nooit af zal komen. Over een man wiens leven ik niet kan voltooien, omdat ik hem niet ben, maar wiens naam ik wel met ere draag.

En ik wens u, bij alle pijn die dit soort gedachten wellicht ook bij u oproept, iets van het geluk toe dat ik vorig jaar voelde toen mijn erfenis uit de kluis van tante Fré kwam.

Een Gouden Verlovingsring met een naam en een datum: *Heiko, 1918*.

Ik dank u voor uw aandacht.

drs. Heiko Roelf Roelfsema
Ellecom

Note: Niets uit deze toespraak mag worden overgenomen of gepubliceerd zonder expliciete toestemming van de schrijver.

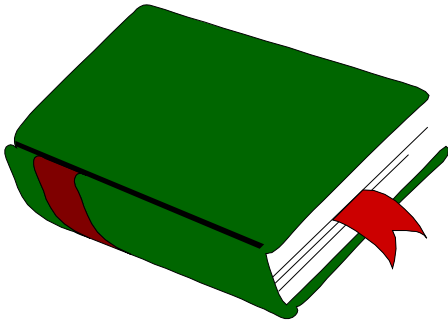
UIT DE KRANT.....

De redactie heeft twee hele interessant artikelen in PDF vorm:

1. Artikel over Jaap van Mesdag en Skippy de Vaal: *“Kamp Dachau blijft je hele leven bij”* – Parool 5 mei 2008
2. Artikel over de biografie van Pim Boellaard geschreven door Jolande Withuis – Trouw 25 oktober 2008

Beide documenten zijn op te vragen bij de redactie: nplanjer@hotmail.com.

BOEKBESPREKING (PIM BOELLAARD)

In november verscheen een opmerkelijk boek over het leven van Pim Boellaard, verzetsman van het eerste uur en een goede vriend in de kampen Natzweiler en Dachau. Het boek werd geschreven door Jolande Withuis, verbonden aan het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.

Toen Pim Boellaard in 1942, niet lang na te zijn gearresteerd in de gevangenis van Scheveningen zat werd hij verhoord door twee top-nazi's, Heydrich en Himmler, die wel eens een belangrijke verzetsman "in het wild" wilden ontmoeten.

Wat ouder en wijzer dan de meesten van zijn kampgenoten, was hij velen van hen tijdens de moeilijke jaren in het concentratiekamp tot steun.

Na de oorlog heeft hij zich ingezet voor de belangen van zijn vroegere kampgenoten. Hij maakte deel uit van tal van besturen van belangenorganisaties en was de oprichter van het Nederlands Dachau Comité.

Aan de hand van zijn dagboeken, waarover de schrijfster kon beschikken, volgen we op de voet hoe hij oorlog en gevangenschap doorstond, en hoe hij als goede vriend van Prins Bernhard de crisis rond het koningshuis beleefde.

Jolande Withuis - Weest Manlijk, zijt sterk

ISBN 978 90234 27834

Dames en heren,

Naarmate meer mensen mij, in de aanloop naar vandaag, lieten weten uit te kijken naar mijn introductie bij het verschijnen van het boek van Jolande Withuis over de krachtige persoonlijkheid die Pim Boellaard heette, begon ik me steeds nerveuzer af te vragen wat ik hier – in uw aller gewichtige gezelschap – eigenlijk over hem kon en wilde vertellen. Want anders dan de schrijfster van de biografie die met overwegend historisch besef in Kloosterend in De Bilt op bezoek ging, kwam ik als niet meer dan iemand met journalistieke belangstelling met – toen nog - „mijnheer Boellaard” in aanraking. Het verschil tussen Jolande Withuis en mij is dus dat tussen iemand die probeert – in de bekende term - „the first draft of history” zo getrouw mogelijk neer te zetten/ en iemand die weloverwogen uit is op de interpretatie en geschiedschrijving op een groter stramien.

Wat Pim Boellaard niet zou willen, denk ik, is dat ik – zoals hij dat noemde – uit de school zou klappen over zijn heel persoonlijke leven. Ik voel me daar ook niet toe gerechtigd, omdat die bevoegdheid vooral moet liggen bij zijn zoon, Willem, die over zijn vader waakte op een manier die zijn vader misschien wel vanzelfsprekend leek te vinden, maar die ik destijds heel lief en zorgzaam vond. Pas later heb ik begrepen dat de dynamiek tussen vader en zoon ook zijn negatieve kanten gehad moet hebben, voor Willem en dus ook voor Miente en voor hun kinderen. Voor hen geldt wat ik ook van anderen in soortgelijke gezinnen heb gehoord: het valt niet mee om het kind van een verzetsheld te zijn, want aan zulk magisch heldendom kun je als kind nooit tippen.

Maar goed, dat alles wist ik allemaal niet toen ik voor het eerst met „mijnheer Boellaard ” in aanraking kwam. Dat was in april 1983, toen ik voor NRC Handelsblad weken in Maastricht vertoefde om het proces te verslaan inzake een van de laatste oorlogsmisdadigers die Nederland zou berechten, Albert Jan Talens. Deze Talens was uit Oostenrijk, waar hij een pension had, naar Nederland gelokt en daar gearresteerd op verdenking van gruwelijkheden die hij als kampouder in een bijkamp van Dachau – Kaufbeuren – zou hebben gepleegd jegens Joodse medegevangenen. Justitie had maanden- zo niet jaren aan het vooronderzoek gewerkt, nadat ze was getipt door het Simon Wiesenthalinstituut. Daar was al in 1977 een kaartje binnengekomen met een afbeelding van Talens op een vakantieisje voor Oostenrijkse hoteliers naar Tunesië. Daar was hij herkend door een ex-kampgenoot die achterop de foto schreef: „Te laat?” Nou, te laat zou het uiteindelijk blijken, maar dat verhinderde justitie en de bijzondere officier voor het opsporen van oorlogsmisdadigers, Brillman, uiteindelijk niet om achter Talens aan te gaan en

hem voor de rechtbank te brengen. Haar getuigen `a charge waren vooral Joden die de kampen hadden overleefd en een aantal van hen, al dan niet in rolstoel of met stokken, allen zwaar fysiek en geestelijk gehavend, kwamen uit Israel en de Verenigde Staten naar Maastricht om daar te getuigen. Pim Boellaard, die niet in Kaufbeuren was geweest, maar die Talens wel daarv`o`or had meegemaakt in het Nacht- und Nebelkamp Natzweiler en die daarna ook tegelijk met hem in Dachau was geweest, was niet als getuige in Maastricht, maar hij had wel eerder bij hem thuis een verklaring afgelegd aan de rechter commissaris en die verklaring werd ter zitting geciteerd. Typerend trouwens: de rechter-commissaris en zijn griffier kwamen daarvoor uit Maastricht naar Bilthoven, niet Bilthoven naar de rechter-commissaris!

Boellaard had Talens in Natzweiler „een opgewekte jongeman” gevonden en – ik citeer uit het verhoor- „bepaald geen zeurpiet: er viel met hem te lachen!”. Maar , zei hij tegen de rechter commissaris, dat diezelfde Talens later in Dachau , toen hij daar in het gevang zat, geen beroep op hem , de vertrouwensman van de Nederlandse gevangenen daar, had gedaan vond hij „een veeg teken”. Talens was in de dagen rond de bevrijding van Dachau in dat kamp door Joodse gevangenen alsnog afgerost en om die reden was hij in de pot – in de bunker voor onbetrouwbare gevangenen– opgesloten. Zonder Boellaard, die hij uit Natzweiler kende, te hulp te roepen.

Ik vond het intrigerend dat Talens veertig jaar na dato op die getuigenis reageerde door tegen de rechtbank te zeggen dat dit hele proces tegen hem „een grote samenzwering” was van – ik citeer - „vriendjes van de prins, die mijn vriendjes nooit zullen worden.” Later sprak hij ook nog van „mensen die zich in leven hebben gehouden door hun afkomst en hun relaties”. Daar wilde ik het mijne van hebben en zo leerde ik „meneer Boellaard” kennen.

Talens werd kort daarop vrij gesproken, voornamelijk omdat de rechtbank te veel twijfels had aan de betrouwbaarheid van de getuigenissen. Dat leverde emotionele taferelen op en de officier van justitie in de zaak, mr Henk Nabben, herinnert zich nog hoe pijnlijk het was de getuigen te moeten vertellen dat de rechter hun diepe overtuiging dat met deze Groninger hun beul terecht stond, niet kon geloven. Ik kan me niet herinneren dat Boellaard zelf erg geschokt was. Win some, lose some – en dat Talens zelf in de kampen `o`ok een rottijs had gehad, wilde hij wel toegeven. „Maar deugen deed hij natuurlijk niet.” De beschuldiging dat een elitaire groep gevangenen zich over de ruggen van gewone mensen als Talens heen naar boven had geklauwd, verwierp hij ook. En ik geloofde Pim Boellaard daar in omdat al vanaf het eerste begin de integriteit van hem af straalde.

Ik kwam met Pim Boellaard in contact op het moment dat het niet modieus

was om verzetsheld te zijn. Aan die hele oud-verzetstrijders-beweging hing destijds - terecht of ten onrechte – de geur van een ultra-rechtse klik die de greep op de realiteit van de dag had verloren omdat ze nog uitging van gezag en respect voor boven ons gestelden, een sentiment dat in de democratiseringsbeweging van de jaren daarvoor al lang belachelijk was gemaakt. Bovendien was er zoiets als „verzetsoverkill”: er waren destijds veel voorbeelden van mensen die het wel sjiek vonden te suggereren dat ze „in het verzet” hadden gezeten en die bij nadere beschouwing aan de kaak werden gesteld als opscheppers die nog nooit zelfs maar een illegale brief hadden gepost.

Hoe dan ook: waar de Bakelsen en de Teengs Gerritsen toen regelmatig over de tong gingen, had ik de naam Boellaard nog nooit gehoord. Iemand die was ondervraagd door `en Heydrich `en Himmler en die zo'n – zoals dat in het jargon heet – zo'n „flinke kerel” was geweest in de oorlog – maar die daarover in de publiciteit nooit naar buiten was getreden. Ook d`at vond ik sympathiek! Zoals zijn antwoord op mijn vragen: dat hij vooral zo bang was geweest dat hij dingen zou zeggen die anderen in gevaar zouden brengen. De titel van zijn boekje, uit 1997: „De angst voor lafheid “. Hoe waren die martelingen dan geweest? Ook weer zo'n typisch Boellaard-antwoord: „Ach kind, dan peuterden ze met van die dingen onder je nagels. Zo ga je als officieren toch niet met elkaar om!” Veel later zou hij me ook de foto's sturen die gelicht waren uit de film van de Amerikaanse documentairemakers die de bevrijding van Dachau filmden. Daarop staat hij –inderdaad, zoals Jolande Withuis zegt – als een opmerkelijk sterk iemand. Als je goed kijkt zie je boven op zijn kaalgeschoren hoofd wel een grote pleister. „Niets ernstigs. Een of andere idioot van een Duitser die uit de bewakingstoren op het laatste moment nog zijn geweer begon leeg te schieten.”

Dat Boellaard zulke hechte contacten met het koningshuis had, werd mij pas bij latere bezoeken echt duidelijk. Voor zover ik mij herinner, liep hij daarmee ook niet echt hinderlijk te koop en ook d`at vond ik leuk aan hem. Hoewel ik me o`o`k herinner hoe we veel later, na een riante verjaarslunch in de Orangerie van Huize Doorn, met alle thuis genode gasten enigszins giechelig de keuken in dromden om hem discreet alleen te laten met „de telefoon uit Soestdijk” – prins Bernard die zijn oude vriend met diens verjaardag wilde feliciteren.

Later, toen ik al lang „Pim” tegen hem mocht zeggen – en dat kostte me aanvankelijk moeite genoeg, want hij was twee keer zo oud als ik – wilde ik nog wel eens met hem delen wat `ik over koningin Juliana en prins Bernard te horen had gekregen van deze en gene bij het voorbereiden van een destijds

opzienbarende reportage onder de titel „Wie zijn zij dat zij dit doen mogen?” – over de a.s. koningin Beatrix en Prins Claus. Ik vertelde hem o.a. dat de beste vriend van Claus ons had toevertrouwd dat Claus van het begin af aan zo'n zo'n gloeiende hekel had gehad aan vooral de jetset-kant van Bernards persoonlijkheid „met die olifantenharen armbandjes en zo”. En veel later, toen ik in Londen tijdgenoten van de prins had gesproken die Bernard d`a`ar in de oorlog hadden meegemaakt en die over die kant van het prinselijk optreden ook specifieke details in petto hadden - „je had de indruk dat hij wel eens weg wilde uit dat vrouwenhuishouden” is een understatement – vertelde ik hem dat ook. Hij luisterde dan met zo'n half-lachje, maar hij verdedigde de prins toch altijd weer: om het feit dat hij , toen het erop aan kwam, partij gekozen had tegen de Duitsers in de oorlog en om alles wat hij daarna voor „de manschappen” en de krijgsgevangenen had gedaan. Als ik dan voorzichtig aandrong en vroeg naar bijvoorbeeld buitenechtelijke uitstapjes , dan was het antwoord er een van wederzijdse verstandhouding: „Kind, je zou toch niet willen dat ik je dingen ging vertellen die de koningin niet eens weet!” En ook: „de prins heeft nu eenmaal zijn hele leven vrienden en wat ik noem vriendjes gehad – mensen die hem geen goede dienst bewezen hebben. Ik reken mezelf tot de vrienden.”

Snobisme? Ook dat was er wel, maar ook dat was niet hinderlijk – in mijn ogen. Hij was juist bevriend met allerlei mensen uit het door-dik-en-dun-kamp want samen in de oorlog zoveel meegemaakt. Als je bij hem was ging regelmatig de telefoon en impliciet werd dan voor de toehoorder duidelijk dat hij weer eens werd aangesproken als de raadgever-hulpverlener, alleen maar op basis van dat oorlogsverleden. Een heel enkele keer maar liet hij zich verleiden tot roddel, zoals die keer dat we samen dubbel hebben gelegen over het verhaal dat een grootindustriële – die ik niet met name zal noemen – zich gewichtig doend gemeld had voor een soiree bij de Van Ranitzjes thuis en het daar meteen al helemaal verkorven had door de dodelijke vergissing te maken zich aan een door Soestdijk uitgeleende lakei voor te stellen. Die zag er zo deftig uit.

Jolande Withuis beschrijft in de biografie de studeerkamer van Pim Boellaard, met het uitzicht op de tuin en het groene weiland daarachter. Ik herinner me van het eerste bezoek ook een lunch , in de keuken, met zijn drie-een om tafel. Mevrouw Boellaard was daarbij een bescheiden, maar hartelijke gastvrouw, die net zo goed als haar man aandrong dat ZIJ toch de taxi zouden betalen waarmee de gast terug moest naar het station. En toen ik weigerde, kreeg ik bij een later bezoek zilveren tientjes mee, zogenaamd omdat het zo leuk was een cadeautje te geven. Van de uiteindelijke verdwijning van mevrouw Boellaards vermogen tot herkennen en herinneren heb ik actief nooit iets

gemerkt. Maar het was me wel duidelijk dat het voor haar man een uiterst pijnlijk proces was om haar te moeten onderbrengen in een tehuis omdat het thuis niet meer kon. Van zijn bezoeken aan haar deed hij getrouw verslag, aan de telefoon, toen ik al lang naar Engeland was vertrokken. Hij belde vaak op zondagmorgen om een uur of elf, direct na de kerk mag ik aannemen. „Ja met Pim. Ik wilde je even vertellen hoe ik heb genoten van je artikel”. Heel vleidend. Maar het gesprek ging dan ook over Engeland en zijn contacten daar `en over zijn vrouw, die hij alleen nog kon bereiken door haar Wordsworth te citeren. „Als ik dan zeg: „And then my heart with pleasure fills”, dan zwaait ze mee op de maat en dan zegt ze terug: „A host of golden daffodils”. „Weest manlijk, zijt sterk” heeft Jolande Withuis haar biografie genoemd. Pim Boellaard brak zijn heup en kwam nooit meer echt op de been. „Ik doe oefeningen aan de AGA,” zei hij , „maar het wil nog niet echt goed lukken.” Klagen deed hij nooit, althans niet tegen mij. Ook daarin was hij een held. De briefjes werden geleidelijk korter, het handschrift werd moeizamer. Zijn laatste missive aan mij staat achter op een visitekaartje, waarop al zijn onderscheidingen en functies staan vermeld: oud-lid raad van bestuur agioverzekeringen/erelid Rotterdams studentencorps/erelid bestuur Koninklijke Nederlandse jaarbeurs/erevoorzitter Nederlandse Dachau Comité en dan achterop een bedankje voor een brief , verdere lieve woorden en de laatste zin: „Heel veel trouw en genegenheid. Het schrijven valt nog niet mee.

Liefs, je Pim.”

En dat kaartje, dames en heren, koester ik.

STICHTING COGIS

Kenniscentrum vervolging, oorlog en geweld

Voor vragen op het gebied van wetten en regelingen voor oorlogsgetroffenen, maar ook voor vragen over zelfhulpgroepen, therapeutische hulp of maatschappelijk werk, en voor literatuur over de tweede wereldoorlog en zijn gevolgen, kunt u terecht bij de Stichting Cogis.

Oorlogsgetroffenen, hun partners en kinderen (ook de naoorlogse generatie) zijn welkom bij

Stichting Cogis
Churchillaan 11, 3527 GV Utrecht
Tel: 030-234 34 36 (09.00 - 13.00 uur; bibliotheek 09.00 - 17.00 uur)

Bezoek is - na telefonische afspraak - iedere dag mogelijk.

“De bijdrage van Bank Giro Loterij en de Lotto maken het werk van het Nationaal Fonds voor Vrijheid en Veteranenzorg mogelijk” .

COLOFON

Redactie	Nicole Planjer & Marjolijn de Loos
Inzenden kopij	Nicole Planjer Mient 42 2564 KP Den Haag Tel: 070 – 3606796
Uiterste datum inleveren kopij: <i>(indien getypt in computer, s.v.p. per e-mail of diskette meesturen)</i>	15 februari 2009
Eindredactie	Nicole Planjer e-mail: nplanjer@hotmail.com & Marjolijn de Loos
Printed by	GrandPrix Copyrette Parnassusweg 214 1076 AV Amsterdam Tel: 020 – 664 59 09 Info@grandprixcopyrette.nl
Reisorganisatie	Marjolijn de Loos en Hannie Holleman e-mail: marjolijn@swantech.nl